

SZÉPEN A SZÉPRŐL – EGY GÖMBÖLYŰ VILÁGRÓL

Mikor tavasz végén, nyár elején – az Ünnepi Könyvhét egyik veszprémi rendezvényeként – a Várban, a Dubniczay-házban Raffay Béla könyvének bemutatójára készülődtünk, fültanúja voltam, amint egy ifjú újságíró hölgy az alábbi kérdést tette fel a művésznak:

– Nagyon szép ez a könyv! Ki készítette és mi van benne?

Az újságíró társadalom képviselőjében elsüllyedtem a szégyentől. Ilyen ostoba kérdést! Ki kellene nyitni a könyvet, belelapozni, olvasni nem is muszáj, elég a képeket nézegetni...

Gyönyörű könyv! Ennél szebb csak akkor volna, ha a borítója – mint a régi szép időkben –, keménykötésű lenne, de manapság ez annyiba kerül, hogy lehetne akár aranyból is. Tehát megértem, miért ilyen a borító, amely így is méltóságteljes és ötletes. A címlapon a kőszobor mintha ősi időkből származna, jó választás, hogy épp ez a mű az első élmény. Mikor a könyv végére értem, a belső borítón, a címlap kontrasztjaként egy piros szemű szörnyecske nevetett rám, mintha azt mondaná: – Na, mit szólsz? Ugye neked is tetszik?! (Most vettem észre egy hiányosságot: bár a borítókon szereplő művek belül is megtalálhatóak, jó lett volna külön is feltüntetni adataikat. Ezen kívül még egy hibát találtam a könyvben, de az olyan apró, hogy rajtam kívül úgysem veszi észre senki. Ennyi hiba kell, már kabalának is!)

Fekete könyv! Még ruhában is elegáns a fekete, miért ne lenne elegáns könyvben? Ráadásul remek ötlet, hogy a szövegek – nincs sok belőlük, de amennyi van, éppen elég –, fehérre nyomtatódtak, a képek háttere pedig fekete. Szerencsére e fenti elmélet alapján a könyv zöme elegánsan fekete. Az arány is helyes: a szöveg nem nyomja el a képet. Egy szobrászról ne szavak regéljenek, beszéljenek a képek.

Pontos könyv! Minden benne van, amit Raffay Béláról tudni illik, vagy szakemberek számára, tudni kell. Életrajzi adatok, kiállítások, köztéri munkák, díjak, kitüntetések, tömör vallomás a művésztől és a művészről. Az életrajz különösen tetszett: szűkszavú, lényegre törő, de az adatok mögött mindig ott mosolyog az ember.

Képes könyv! Nem is akármilyen képekkel! Szép formákat nem nehéz szépen fényképezni. Inkább az a veszély, hogy túl szépen akarják. A sima, zárt, önmagukban az

egész – a világmindenséget – hordozó szobrokat is kerti törpévé lehet alacsonyítani, ha fotójuk túlcicomázott, kellekkel tálalt, mesterkélt kompozíciójú. E képek készítői – többen vannak, de valamennyien mesterei szakmájuknak (művészetüknek) – nem estek ilyen hibába. Ezek a képeken a plasztikák nem főszereplők, hanem egyetlen szereplők. A fény épp annyi és épp olyan, ami ahhoz kell, hogy a szobor gömbje leguruljon a könyv lapjáról. S ezek a szobrok gurulnak, szerteszét a szobámban, mióta a könyvet lapozgatom. Van olyan kép is a könyvben, amely önálló műalkotás. Gáspár Gábor Múterem-részlet című fotóján a művész is szerepel. Mint a hetedik napon a pihenő Teremtő, fent, a bal sarokban állva néz vissza a műre, művei sorára. Nem elégedett. És nem elégedetlen. Csak nézi, nézi a megalkotottakat, s útra bocsátja őket. Szelényi Károly az Egry József mi a kő című plasztikát fotózta úgy, hogy az egyszerre monumentális és aprócska kavics. Kis magyar galaxis a címe annak a fotónak, amelyet Raffay Gergő készített. Lám, hibásan fogalmaztam, mert a szobor-kompozíciónak ez a címe. Igen ám, de a valódi galaxisához kell a márvány alapon tükröződő kopár faágak hálója is. Csak itt és csak innen nézve valódi a galaxis, különben talán megmarad golyó-égitestek egymásmellettiségének. Az apa maga mellé engedte alkotónak a fiát, közös a mű, teljes az alkotás.

Meskönyv! Kisfiam, amikor tehetted, elemelte asztalomról az albumot, s nézegette. Hosszú ideig lapozgatta, kicsit össze is kente. Este, lefekvéskor – a családi szertartásrend szerint – ő volt soros a mesemondásban. Meséjében a kis gombóc találkozott a csúf békával, a bagoly tanácsára elvándoroltak a mindentudó ős öreganyóhoz, aki a kővé változott királylányt fiatal szépséggé varázsolta vissza. Hazafelé még meg kellett küzdeniük a vizet köpő sárkánnyal, s otthon mindenki boldogan megölelte egymást. Mikor fiam elaludt, újra átlapoztam a könyvet, s megtaláltam benne meséjének minden szereplőjét. Ha eddig nem tudtam volna, most akkor is megértettem, milyen ősi, mennyire elemi motívumokból felépülő Raffay Béla művészete. Fiam a bizonyíték, hogy mindez belefért e könyvbe.

Becsapós könyv! Csalóka az albumban, hogy melyik szobor mekkora. A képek alatt nincsenek segítő adatok, a könyv végére kell lapozni, hogy ezeket megismerjük. Jó így! Én dönthetem el, hogy gigantikus térplasztikának, vagy apró kavicsnak látom a szobrot. Ez a relativitás egyébként jellemző Raffay Bélára: képes apróban is monumentalist készíteni, s a hatalmas nála tud olyan egyszerű lenni, mint egy víz csiszolta folyami kavics.

Tőlem a szerkesztő a Raffay Béla művészetét bemutató albumról várt ismertetőt, recenziót, esszét... Egész eddig több-kevesebb sikerrel meg is maradtam ezen az ösvényen. De egy díszes ékszernek bármennyire mives a nemesfém foglalat, a lényeg akkor is a benne lévő drágakő. Szép foglalat a könyv, de a benne lévő szépség fontosabb.

Gömbölyű formákkal megáldott-megvert asszonyként igencsak nagyra értékelem Raffay Béla formavilágát. Ha ő mintázta, minden asszony alakja legalábbis telt, de gyakran kifejezetten gömbölyű. S ha az ő szobrait nézzük, nem is értjük, hogy lehet szép egy kiálló csontú égi-meszélő. Az aktok gömbölydedsége csak a kezdet – világa tovább gömbölyödik, míg végre meglátjuk a marokszobrokat. Ha ezeket nézegetjük – most csak a könyvben szereplő művekről beszélek, de ez is elég –, megértjük, miért gömbölyű a föld, miért gömbpaláston rezegnek a részecskék az atommag körül, miért gömb a világ minden fontos alakja. Ez a tökéletes forma! Ebben benne van minden, amit csak bele akarunk magyarázni, de legfőképpen harmónia van benne, egyensúly, nyugalom. Nem mozdulatlan, örök nyugalomra gondolok, néha csak a pillanatot egyensúlyáról, a képzelet harmóniájáról – de akkor is benne van!

G. István László

REMÉLEM, BELÁTJUK

Remélem, belátják, hogy a bemutató vagy a recenzió műfajánál fogva sem tehet mást, mint hogy reményt és látványt összefűz: mondjuk a megértés reményét a szöveg látványvilágával vagy a megértés folyamatosságának, végére járhatatlanságának reményét a megidézés látványosságával, vagyis az emlékezetességgel, az örökre bevésődő képekkel, ebben a kötetben mondjuk a „napraforgó tányérjába, kivájt saszaszembe beleragadó darázssal” vagy a „kerékkötő kopott, levizelt félgömbjével”, amit „mos az eső”. Persze, hogy lehet-e ebben a megvalósult reményben még megértésről beszélni, az más kérdés, mert nem ez a megvalósult remény-e az irodalom egyetlen hiteltel megértése, vagyis a megértés felfüggesztése?

Szándékosan kezdtem elemezhetetlenül hosszú mondatlalt ezt a bemutatót, Rácz Péter új kötete a dosszié-versek megszerkesztett darabjai mentén ugyanis mint egy titkosügynöki jelentés szekvencia-alakzatában a követhetlenség retorikáját, titkos áramát használja művészi

A kavicsszobrok is zárt formák. Amikor ezeket készítette a művész, nem kisebb „társalkotót” választott maga mellé, mint a Jóistent. Vagy inkább fordítva történt: a Teremtőnek volt elég dolga, néhány feladatot épp csak elkezdett, s a befejezést a művészre bízta. Jó kezekbe adta!

Gömbölyű formák, gömbölyű életmű. Egy világ, amely épp úgy jó, ahogy van, úgy teljes, úgy igaz, ahogy a könyv lapjain látjuk. Talán vannak más művei is, olyanok, amelyek „kilógnak” a sorból. De e könyvben a művész önvallomásként nem véletlenül válogatta épp ezeket. Lapozgatás közben megértjük, amit látunk, egy nagy egész részecskéi, minden mindennel összefügg: nyugodt, belső egyensúlyban lévő, harmonikus művész – ember –, s egy általa teremtett nyugodt, egyensúlyban lévő, harmonikus világ.

Végezetül válaszolok az ifjú újságíró hölgynek: a művész készítette a könyvet barátaival és egész eddigi élete van benne.

(Raffay. Művészeti album.

A szerző kiadása. Salföld, 190 oldal)

erővel – úgy nyit ki könyvet, rajzol életrajzi ívet, tár föl értelmezést, ablakot, hogy invitáló gesztusával rögtön titkosít és elhomályosít: „Remélem, belátnak”, invitál a cím, és nincs vinklibe az ablak, az olvasói ráismerés, az értelmező tekintet sosem nézhet szemtől szembe; merőlegesen célzott figyelmét szögbe töri, elhangolja, titkosan szétszórja a perszónákkal (Lali, Emma) és nézőpontváltásokkal árnyalt és felszabdalt anyag. Belátom, hogy nem húzhatok kikristályosodó narratív íveket, pedig erre csábít több megfontolás: áttűnésekkel árnyalt, megbolygatót és megszenvedett gyászunka történeti íve látszik a nyitóvers Halotti beszédét idéző negatív elhangolásának gesztusától: „Nem mondtam, hogy meghalt, / megcsalt vagy efféle” az utolsó előtti vers észrevétlen Hajnali részegség-parafrazisáig: „senki nem volt itt, de mégis olyan jó volt”. Vagy ilyen kínálkozó értelmezési ív még az öregeedés, az ötven utáni lét fúgaszerűen ismétlődő Leitmotívjai, a tocsogás, a galuska, a motyogás, a bicikli-togatás mentén kirajzolódó szövegvilág. A kétség kívül megidéződő narratív erőter az azonban felbomlik a Rácz-versek zavarba ejtően önfelszámoló retorikájában – a parafrazis szövegromlás-dinamikája, az újramondások, a rontások